

Lunds Universitet
Institutionen för arkeologi och antikens historia
Kurs: ARKK01
Julia Ålander 660524-0164
Kandidatuppsats
Handledare: Charlotte Wikander
VT-2009

Kosmetika i antikens Grekland och Rom

Bruk och attityder

Abstract

The purpose of this paper is to look at Greek and Roman attitudes toward and comments on cosmetics during antiquity. I will also try to define who used cosmetics and why. Moreover, to illustrate ancient usage of cosmetics, what kind of raw materials and pigments were included in the cosmetic products, I will go over and compare the different types of cosmetics and their different properties and purposes.

Innehåll

Abstract.....	2
1 Inledning	4
1.1 Presentation av ämne, målsättning och avgränsning.....	4
1.2 Problemformulering	5
1.3 Forskningshistoria	5
2 Materialbeskrivning	6
2.1 Modern litteratur	6
2.2 Antika källor.....	6
2.3 Källkritik	7
3 Metod.....	8
4 Analys	9
4.1 Bakgrund	9
4.2 Målning och färger	9
4.3 Grekiska rättesnören.....	12
4.4 Romerska pekfingrar	16
4.5 Medicinska kunskaper.....	22
5 Slutdiskussion	25
6 Sammanfattning	27
7 Käll- och litteraturförteckning	29
7.1 Modern litteratur	29
7.2 Antika källor.....	30
7.3 Källor på internet.....	32
8 Bilagor.....	32
8.1 Figurförteckning.....	32

1 Inledning

1.1 *Presentation av ämne, målsättning och avgränsning*

Bruket av kosmetika är en alldaglig historia och har inte samma status som ärofyllda slag eller biografier av stora män. Det har därför inte fått lika mycket uppmärksamhet i antik litteratur, även om man kan misstänka att anledningen i grunden är densamma för modern litteratur som för antiken. Kvinnor är det ointressanta undantaget från den fängslande normen; mannen. Kosmetika tillhör även kvinnodomäner och som man vet är antik litteratur om eller av kvinnor extremt sparsmakad, för att inte säga näst intill obefintlig. I den antika litteraturen omnämns kosmetika mest i negativa eller lätt hånfulla ordalag. Problemet ligger kanske i den kluvna inställning man alltid haft till kosmetika, både under antiken och i modern tid. Skönhetsmedel ska bara anas, inte vara allt för tydliga. De är ett nödvändigt ont som bara är till för att hjälpa moder natur att mer likna tidens ideal. I den antika litteratur där skönhetsmedel förekommer kan man läsa en del om kosmetika och dess negativa sidor i satir och moralkakor men den omnämns även i vetenskaplig antik litteratur och i recept för skönhetskurer.

I denna uppsats vill jag undersöka hur sminket användes under antiken, i Grekland och Rom; hur och i vilka sammanhang man använde det, vilka färger och ingredienser man använde. Dessutom vill jag ta reda på vilken den generella inställningen till kosmetika var, om användningen kunde leda till skador, om man visste att vissa ingredienser var farliga och vilka konsekvenser deras användning kunde få. T.ex. att folk hade sämre hy eller fick förgiftningar och andra reaktioner. Kunde man även se långtgående effekter med regelbunden användning?

Jag kommer att hålla mig till det som finns omnämnt i Grekland från homerisk tid till Roms kejsartid. Med kosmetika avses det som används för att försköna eller förändra utseendet till det vad som för tiden ansågs vara det bättre. Här ingår färg för huden och håret, hårborttagning, insmörjning med parfymoljor och salvor, skönhetsmedel och kurer, förutom rent smink.

1.2 **Problemformulering**

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka;

- Bruket av kosmetika:
  - Vilka använde kosmetiska?
  - Hade de som använde kosmetika en särskild ställning i samhället?
  - Förekom det bland bägge kön?
  - Varför man hade smink?
    - Var det för att dölja/förbättra skavanker?
  - Eller det var något som skulle markeras/framhävas/döljas?
  - Hur användes det?
  - Vad hade man för skönhetsideal?
  - Fanns det någon kunskap om medicinska effekter?
- Attityder till kosmetika

1.3 **Forskningshistoria**

Detta forskningsfält om kosmetika är relativt ungt och verkar ha inletts någon gång på 1930-talet med huvudfokus på just parfym och salvor, som en sidoutveckling till forskningen om kvinnan. Den äldsta artikeln mina efterforskningar lett mig till är skriven av Shear, L.T. är från 1936, där han har tittat på gravgåvor till grekiska kvinnor i form av *pyxides* innehållande blyvitt. R.J. Forbes har studerat fenomenet genom bland annat Plinius d. ä. Bernard Grillet tittar ingående på bruket av smink och de åsikter uttalanden som har funnits om sminket och dess bruk i antiken från homerisk tid till 300-talet e Kr. Senare författare som Green, P och Watson, P.A. har använt Ovidius för sin forskning. Wyke, M. har skrivit om den romerska kvinnans spegelbild och vad den representerar. Mera populärvetenskapliga sammanställningar kan man hitta hos Corson, R. *Fashions in Makeup: From ancient to modern times*, Angeloglou, M. *A history of make-up och* Cosgrave, B. *Costume & fashion: a complete history*.

Det namn som har dykt upp i denna litteratur är i huvudsak Ovidius men också en hel del Plinius d. ä. och ett ställe i Xenofon som omnämns flitigt. Många övertolkar t ex Lycurgus lagar och hänvisar till Plutarchos men när man slår upp sagda ställe¹ finner man att

---

¹ Plut.Lyc.9.3.

det är svårt att se vad som menas. Parfym och salvor tar upp en stor del av materialet och det är ofta det man tar upp när man talar om äldre antika källor.

2 Materialbeskrivning

2.1 Modern litteratur

Det är ett relativt smalt område och den mesta litteraturen ligger inom det populärvetenskapliga området (Angeloglou, M. *A history of make-up* och Corson, R. *Fashions in Makeup: From ancient to modern times*). Trots detta har jag hittat en del äldre litteratur, från 1930-50-talet, som har varit relativt ingående och intressanta för arbetet och bland det senaste jag har kunnat hitta har varit artiklar i ämnet (Shear, L. "Psimythion" och Forbes, R. J. *Studies in ancient technology*). De populärvetenskapliga böckerna var enklast och få tag och tyvärr har de varit ganska tidsödande i detta arbete i och med att de är så undermåliga med sina referenser. Artiklar skrivna under senare tid (Green, P. "Ars gratia cultus: Ovid as a beautician" och Watson, P.A. "Parody and subversion in Ovid's *Medicamina faciei femineae*") har varit till god hjälp då de har refererat till både antika källor och äldre vetenskaplig litteratur, som dessvärre har varit både svår att lokalisera och få tag i.

2.2 Antika källor

För detta projekt har jag främst använt mig av antika källor så som Ovidius *Ars amatoria*, *Remedia amoris* och *Medicamina faciei*. Det är det mest omfattande material jag har kunnat hitta och det finns mycket användbart för denna uppsats här. Jag har, förutom att försöka ta reda på hans inställning till kosmetika, fått inblick i hans stora kunskap inom området. Juvenalis (*Satyrii*), Martialis (*Epigrammata*) och Horatius (*Odes et Epodes*) har en del att säga till om smink i ganska nedsättande ordalag. Hos andra författare som Petronius (*Satyricon*) och Anakreon (*Carminae*) är det mer använt i beskrivningar men man kan ana att de flickor som använder smink kanske ska föreställa något mer lättfotade, även om värderingen kanske inte är lika tydlig som hos Juvenalis och Martialis. Plinius (*Historia Naturalis*) recept på skönhetsmedel är inget för den veke då ingredienserna är ganska osmakliga och otäcka. Hos Sappho finns fragment där hon nämner parfym och Xenophon (*Oeconomicos*). En källa jag har sökt efter men utan att få tag på är *Kosmetiká* av T. Statilius Crito som var Trajanus hustrus läkare.

Vad gäller tillförlitligheten i ovanstående material så verkar det vara tydligast hos Ovidius. Hans recept tycks mig både beprövade och använda samt det faktum att det inte skiljer sig så mycket från dagens huskurer. Juvenalis och Martialis är inte ute efter att vara totalt sanningsenliga, deras mål är att chockera, roa och engagera. Men attityden, sann eller osann är minst lika viktig för detta arbete. Det ställe där Horatius omnämner smink är det varken överdrivet eller osant och skulle mycket väl kunna beskriva modern kosmetikas nackdelar. Jag hade dock hoppats mer på Plinius d.ä. men de skräckinjagande recepten vill man inte pröva frivilligt. Hos Sappho förekommer referenser till parfym i en kärleksdikt och kan därför kännas mer överdriven. Xenophon är en svårare nöt att knäcka; det är svårt att veta om han var en förebild för grekiska män eller om han talade för döva öron (om man bortser från den publik han har haft efter sin död). Med all säkerhet ville han nog måla upp ett föredöme för gifta kvinnor.

2.3 Källkritik

För att förstå mer om antikens kosmetikaanvändning får man vända sig till kvarvarande arkeologiskt och ikonografiskt som målade statyer, bildkonst, etuier och appliceringsverktyg. Även i modern tid uppstår idag ett problem i synnerhet med statyer och bildkonst; luftföroreningar förstör dem snabbt. För att ta ett exempel: jämför fig. 5 och fig. 6. Den första bilden är från en bok utgiven 1972 och den andra bilden är tagen på 2000-talet och de färgade läppar som var så starkt målade då är bara lätt roströda idag.

Det finns en annat problem som är svår att komma runt: mycket av den moderna litteraturen om kosmetikhistoria är populärvetenskaplig, vilket gör att referenser är svårare att härleda om de ens finns. I många fall finns ingen referens alls, i vissa fall har man bara ett namn som ofta är felaktigt. Man refererar t ex till Clemens I² som källa medan det i själva verket är Clemens av Alexandria.³

Källorna har varit svåra att lokalisera även om referenser har varit utsatta. I Grilletts *Les femmes et les fards dans l'antiquité grecque* är referenserna på franska och därmed blir namn på författare och verk även på franska, vilket ibland kan se ganska annorlunda ut. Dock hade han många av citaten på grekiska i ett appendix. Här fanns också många referenser till *Comicorum Atticorum Fragmenta*, ett verk som är svårt att slå i om man, som jag, inte behärskar latin och klassisk grekiska, de enda två förekommande språken i boken.

---

² Påven St. Clemens I som levde under 1:a århundradet e Kr.

³ Titus Flavius Clemens även kallad Clemens Alexandrinus c.150 – 215 e Kr.

Ett annat problem man stöter på i den lite äldre vetenskapliga litteraturen är att dess författare oftast inte ens har grundläggande kunskaper i kosmetikabruk och simpel skönhetsvård som t.ex. kan uttrycka sig med att ”en förlänger med spetsig krok sina ögonbryn”.⁴

Jag har haft svårt att hitta i de svenska översättningarna då radnumreringen, om den ens finns, ofta inte är helt överensstämmande med t ex LOEBs översättningar. Bok/kapitelnumreringen stämmer för det mesta men vers/radnumreringen är ofta så osynkroniserad att det skiljer på flera sidor och friare översättningar kan göra det än svårare att hitta korrekt avsnitt.

De antika källorna är som alltid snäva, i det att de enda som faktiskt har yttrat sig i frågan är en liten skara rika män ur överklassen. Här skulle det ju vara önskvärt om man fått åsikter av dem som faktiskt använde smink och läsa om deras erfarenheter.

3 Metod

Anledningen till att många citat används är just för att de speglar olika former av, kunskaper om, attityder och inställning till kosmetika. Jag har även med många originaltexter i fotnoterna för att jämföra med översättningarna. I vissa fall har jag till och med diskuterat själva översättningens ordval. Ibland är det även svårt att utröna vilka ord i översättningen som svarar mot originaltextens. Jag har använt mig av moderna verk i den mån det gick för att lokalisera de antika källorna. Green och Watson har väglett mig till många romerska källor, i huvudsak Ovidius och Forbes har hjälpt mig att hitta hos Plinius d.ä. Grillet⁵ har varit ovärderlig i sökandet efter grekiska referenser som inte bara pekar på Xenophon. Det har varit stora problem med att hitta exakta referenser så jag har fått gå igenom många källor från pärm till pärm med endast ett namn eller en titel som referens och ofta till ingen nytta. Ämnet går mycket in på parfym, salvor och oljor och i det referensmaterial jag har använt har större delen handlat om just dessa produkter även om det har rubricerats under kosmetika. Frågan är ju också hur stor skillnad man gjorde på dem i antiken.

I de inledande kapitlen i analysen har jag även med egeisk bronsålder och homerisk tid vilket utanför den egentliga tidsramen men samtidigt är det viktigt för att tydliggöra ett

---

⁴ Se härnedan under kap. 4.1 Romerska pekpinna”, sid 17.

⁵ Tyvärr fick jag tag i boken mycket sent.

näst intill oförändrat skönhetsideal under en väldigt lång tidsperiod, där det skriftliga materialets period som jag har valt att använda mig utav bara täcker en del.

De fragmentariska källorna (*Comicorum Atticorum Fragmenta*) har inte varit helt lätta att referera till och jag har valt att i noten skriva vilken författare fragmentet tillskrivs samt CAF, utgivningsår (för att skilja de olika volymerna åt) och sida. I källförteckningen finner man endast CAF och årtal eftersom det citerade inte har någon titel.

4 Analys

4.1 Bakgrund

Kosmetikans ursprung för den antika världens del har till stor del sitt ursprung i Egypten. Parfymade oljor och hårpomador, peruker, ögonkohl, läppstift och rouge användes där långt tidigare.⁶ I den grekiska världen kan vi se avbildningar från Knossos där kvinnor sminkade sig tydligt med ögonen inramade med ögonkohl samt rouge och läppstift. Om den vita hyns skönhetsideal formades här är svårt att säga men det är tydligt i avbildningar att det som skiljer männen från kvinnorna var att kvinnorna hade vita ansikten, bröst och armar.

4.2 Målning och färger

Den vita hyns ideal kan vi hitta redan hos bl. a. minoerna, där man skiljer mellan män och kvinnor genom att i avbildningar låta kvinnor ha vit hy och männen brun. (Se figur 2 och 3.) På dessa bilder kan man dessutom relativt tydligt se att kvinnorna lät rama in sina ögon med svart pigment och färgade läppar och kinder starkt röda. (Se figur 4.)

Redan under homerisk tid i Grekland användes olja för att skydda huden men också för att ge hyn en vacker lyster. I Odyséen berättas att Telemachos är insmord när han träffar Nestor,⁷ välluktande oljor förvaras i huset⁸ och Kalypso klär Odysseus i parfymade kläder,⁹ man använder badrummet för att smörja in sig.¹⁰

Långt senare berättar Plinius om skogar som förädlas och blir värdefulla för sina dofter och även om dessa enskilda träoljor inte var värdefulla var för sig blev blandningen av dem parfym och därmed en lyx. Han kände inte till vem som kom på parfym men att de

---

⁶ Forbes 1955, 3; Corson 1972; 8-9; Angeloglou 1970, 28.

⁷ Hom.Od.III. 466 (αὐτὰρ ἐπεὶ λουσέν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ...). ”Och sedan hon tvättat och smort hans lemmar med olja...”. Övers. Bäckström, T.

⁸ Hom.Od. II. 339 (... εὐώδες ἔλαιον...) ”välluktande (oliv)olja”. Övers. Bäckström, T.

⁹ Hom.Od. V.264 (... εἴματα τ' ἀμφιέσασα θυώδεα...) ”klär i parfymade kläder”. Övers. Bäckström, T.

¹⁰ Hom.II. VI.288 (αὐτὴ δ' ἐς θάλαμον κατεβήσεται κηώντα, ...). ”Själv gick hon in i det väldoftande rum...”. Övers. Bäckström, T.

inte existerade under Trojanska kriget.¹¹ I vilket fall som helst anser han parfymen borde tillhöra perserna då: ”they soak themselves in it, and quench the odour produced from dirt by its adventitious attraction.”¹² Den tidigaste förekomsten av parfym han kunde nämna var den som upptäcktes av Alexander när han gick igenom Darius beslagtagna läger. Efter detta skall den även ha uppskattats av romarna som en av livets mest smakfulla och ärofulla njutningar och att den sedermera ska ha varit lämpligt offer till de döda.¹³ Perser är över lag betraktade som pråliga och effeminerade av romare.¹⁴

Enligt Forbes torde även användandet av parfymerade salvor startat bland annat på grund av att grekerna var så fascinerade av den mänskliga kroppens skönhet. Skönhet var något man bad om i böner och skönhetstävlingar för unga flickor hölls och de anmälde sig både frivilligt och av en pliktkänsla gentemot staten.¹⁵ I hela Grekland användes parfym (och kanske även pomada) dock långt före de persiska krigen.¹⁶ Diktare som Anakreon¹⁷, Alkaios¹⁸ och Sappho¹⁹ nämner parfym före sjätte århundradet f Kr. År 594 f Kr stiftade Solon lagar mot användandet av parfym och salvor och salvberedare bannlystes från Sparta. Athenaios berättade om parfymreglering under Solons tid:

The most admirable Chrysippus, too, declares that perfumes took their name from the great toil and foolish labour with which they are obtained. And so the Lacedaemonians expel from Sparta the manufacturers of perfumes, on the round that they spoil the olive oil; so, too, those who dye raw wool, because they destroy the whiteness of the wool. And the wise Solon in his laws forbade the selling of perfume by men. “nowadays not only the scents that people use”, says Clearchus in the third book of his Lives., “but also their complexions, have something so luxurious as to make those who use them completely effeminate.

---

¹¹ Det finns referenser till vällyktande oljor och salvor Iliaden, ansåg han inte dessa för parfym?

¹² Plin.HN. XIII.1.

¹³ Plin.HN. XIII.1-3.

¹⁴ Hor.Epod.I.38.1.

¹⁵ Forbes 1955, 25.

¹⁶ Forbes 1955, 25.

¹⁷ Anac.XXVIII.9 (γράφει δ' ἔξ' ὅλης παρρηίης, ὑπὸ πορφυραῖσι χαίταις, ἐλεφάντινον μέτωπον. τὸ μεσόφρονον δὲ μή μοι διάκοπτε, μήτε μίσηγε·) ”...Måla se'n från fulla kinden, under purpurdunkla håret, hvit, som elfenben, dess panna. Gör mig ögonbrynens bågar, hvarken skilda eller mängda.” Övers Tranér. J

¹⁸ Alc. fr. 362 (”ἄλλ' ἀνήτω μὲν περὶ ταῖς δέξασιν περθεῖταις πλέκταις ὑπαθύμιδάς τις. καὶ δὲ χευάτω μύρον ἄδω κατ τὼ στήθεος ἄμμι.”) ”Come, let someone put woven garlands of anise about our necks and let him pour sweet perfume over our chests” Övers. Campbell, D. A

¹⁹ Sapp.fr. 94 G. Se nedan under kap. 4.3 Grekiska rättesnören.

But do you imagine that daintiness can comprehend anything luxurious when divorced from virtue?²⁰

Ath.686 f, 687a, övers.Guick, C.B.

Under tidig klassisk tid omnämns olika pigment samt färgat ansiktsvatten för att färga hyn.²¹ På 300-talet f Kr. var dock smink väletablerat och som foundation användes blyoxid²², gypsum eller calcit, som sedan pudrades med krita. Blyvitt eller cerussit har åtminstone tillverkats sedan 400-talet f Kr genom att man lät blyplattor ligga i vinäger då det tillsammans med syret i luften bildades det vita pigmentet och har varit det som har föredragits i Grekland samtidigt som gypsum och calcit har påträffats i högre omfattning i t ex Pompeji.²³ Blyvitt användes ända till slutet av 1800-talet då man upptäckte de hälsosammare titanvitt²⁴ och zinkvitt²⁵. Förutom att blyvitt var giftigt mörknade det lätt när det utsattes för svavelväte, t ex av ångorna från nyskuren vitlök.²⁶ Tester har visat att blyvitt, tillsammans med titanvitt och zinkvitt, att dessa reflekterar UV-ljus mycket bättre än gypsum och calcit. Förutom att faktiskt skydda mot UV-strålning bättre ger de också ett vitare resultat utan att man behöver ha ett tjockare lager.²⁷

Till rouge användes mönja²⁸ som var lysande orangeröd till färgen. Den svartnade dock om den utsattes en längre tid för luft men var antingen billigare eller bättre än de alternativ som fanns, som t.ex. mullbär, sjögräs, klockjulros. Senare började man använda cinnober,²⁹ som man även kunde ha på läppar. Den röda tonen kunde variera från rosenrött

---

²⁰ “Καὶ ὁ θαυμασιώτατος δὲ Χρῦσιππος τὴν ὀνομασίαν φησὶ λαβεῖν τὰ μύρα ἀπὸ τοῦ μετὰ πολλοῦ μέρου καὶ πόνου ματαίου γίωεσθαι. Λακεδαιμόνιοι τε ἐξελαύνουσι τῆς Σπάρτης τοὺς τὰ μύρα κατασκευάζοντας ὡς διαφθείροντας τοῦλαιον· καὶ τοὺς τὰ ἔρια δὲ βάπτοντας ὡς ἀφανίζοντας τὴν λευκότητα τῶν ἐρίων. Σόλων τε ὁ σοφὸς διὰ τῶν νόμων κεκάλυκε τοὺς ἄνδρας μυροπλεῖν. “νῦν δὲ τῶν ἀνθρώπων οὐχ αἰ ὀσμαι μόνον, ὡς φησὶν Κλέαρχος ἐν γ’ περὶ Βίων, ἀλλὰ καὶ αἱ χροαὶ τρυφερὸν ἔχουσαί τι συνεκθηλύνουσι τοὺς μεταχειριζομένους. ὑμεῖς δὲ οἴεσθε τὴν ἀβρότητα χωρὶς ἀρετῆς ἔχειν τι τρυφερόν;”

²¹ Corson 1972, 38.

²² Gr. *psimythion*, Lat. *cerussa*.

²³ Welcomme & al 2006, 551.

²⁴ Titanoxid, TiO₂.

²⁵ Zinkoxid, ZnO. 2006 fann arkeologer i London en dosa innehållande djurfett, stärkelse och tennoxid ännu i gott tillstånd, som gjorde hyn vit när man strök på den. Krämen har daterats till mitten av andra århundradet. (<http://www.museumoflondon.org.uk/NR/rdonlyres/99B1A29C-984F-4E3E-9DF1-86082DD85FFB/0/AnnReport05P3464.pdf> 20090507).

²⁶ NE s.v. blyvitt.

²⁷ Welcomme & al 2006, 554-6.

²⁸ Lat. *Minium*. Pb₃O₄, lysande orangeröd till färgen.

²⁹ HgS, ett scharlakansrött mineral som förr användes som färgämne men som förbjudits på grund av sin giftighet. På engelska även kallat *vermilion* och förväxlas ofta med *minium*, mönja (Pb₃O₄, blytetraoxid).

till scharlakansrött till jordig röd. Rouget tycks ha applicerats i en rund cirkel över kindbenet. Man ”sminkade” även statyer.³⁰ (Se figur 5 och 6.)

I äldre litteratur råder det ofta delade meningar om vad som är cinnober, mönja, och vermilion³¹. Vissa hävdar att alla tre är samma sak, andra hävdar att cinnobern är kvicksilversulfid och att vermilion är blytetraoxid. I Bengt Ellenbergers översättning av *Naturalis Historia* kan man läsa att *minium* ibland kallas för cinnober och är kvicksilveroxid.³² Ögonen markerades med kohl, vanligtvis blyglans. Ibland sköljde man ögonen i en antimonlösning, som skulle göra ögonen större.³³ Egyptens dramatiska ögonmålningar fick ofta vara förebild och man använde färgpigment som galenit³⁴ och malakit³⁵ för att måla ögonen och röd ockra för kinderna. Från Egypten fick romarna också seden att hennafärga händer och fötter.³⁶ Ögonbrynsbågar som möts verkar har följt med från Grekland via etruskerna till Rom men skönhetsmuschar³⁷ verkar i alla fall inte vara omnämnt tidigare.³⁸ Etruskiskorna ramade troligtvis in sina ögon med kohl eller aska och kan ha använt blyvitt, rouge, och läppfärg. Deras utsirade toalettetuier och speglar kan beskådas än idag. (Se figur 10 och 11.)

På ett marmorhuvud från Artemistemplet i Ephesos kan man kanske uppfatta hur en ögonmakeup lades runt 530-talet f Kr. Ögonbrynen är svärtade och ganska tätt inpå varandra utan att gå ihop, det övre ögonlocken är skuggade med rödbrunt och den nedre delen på ögonbenet är jadegrönt samt att övre ögonlocket har en linje i jadegrönt. Det ser ut som om ögat är slutet och jag tror det är så Corson ser det.³⁹ Däremot menar British Museum att man kan ana en pupill i det påmålade ögat, något som inte är synligt på bilden.⁴⁰ (Se figur 7.)

4.3 Grekiska rättesnören

Angeloglou skriver liksom andra moderna författare i ämnet att grekers inställning över lag till kosmetika var som till andra produkter som förknippades med lyx och de ska ha haft lite

---

³⁰ Corson 1972 s.38.

³¹ I brist på svensk översättning då vermilion är ett pigment som utvinns ur mineralet cinnober. (Uppgift från <http://www.webexhibits.org/pigments/indiv/overview/vermilion.html> 2009-04-20). Vermilion är orangeröd.

³² Plin.HN.XXXIII.111 samt n. 63.

³³ Är det pupillen som avses? I texten står *dilatet oculos*. Plin.HN.XXXIII.102

³⁴ Blyglans eller blyulfid, PbS, egyptiernas *kohl*.

³⁵ Intensivt grönt mineral; sammansättning $\text{Cu}_2(\text{CO}_3)(\text{OH})_2$.

³⁶ Angeloglou 1970, 32.

³⁷ Lat. *alutae*.

³⁸ Som tidigaste källa anger RE s.v. *aluta*, Ovid.*Ars Am.*202.

³⁹ Corson 1972, 38,40.

⁴⁰ British Museum.

(http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/gr/m/marble_head_of_a_woman.aspx).

tid över till mer loja förströelser under sin tidigare historia⁴¹ och när samhället väl hade etablerats och blivit välbärgat dominerades det av ett manligt skönhetsideal, med en tradition som karakteriserades av robusthet. Enligt Corson skulle det kunna vara en klassfråga huruvida man använt smink eller inte och att då arbetande kvinnor från lägre klasser⁴² inte skulle ha använt smink.⁴³ Användandet av kosmetika skall inte enbart ha varit begränsat till kurtisaner, det ska även ha förekommit bland Athens finare damer.⁴⁴

Romarna nämner dock grekerna som ursprung även om kosmetikan egentligen kom från Egypten via grekerna. Även minoiskorna och senare etruskiskor, vilka båda verkar vara mer jämlika med männen jämfört med sina ”medsyster” i medelhavsområdet förekommer båda i avbildningar med tydlig make-up. Etruskiskorna var dessutom uppskattade för sin skönhet i Grekland vilket gör att man kan ifrågasätta att Xenophons, Lycurgus eller Solons invändningar i ämnet ”den respektabla hustruns sysslor” som medelgrekens uppfattning. Trots att kosmetikaproduktionen ska ha varit låg skall den ha upprätthållits av hetairor som bevarade och utvecklade konsten. Under klassisk tid skall även män börjat använda sig av blyvitt, rouge och läppsalva, i synnerhet yngre män.⁴⁵

Annars skall grekinnan ha lagt sig om natten med en ansiktsmask som sköljdes av på morgonen med mjölk. Efteråt satte man på ett vitt blypulver, rouge, ögonskugga och man målade på ögonbryn. (Se figur 8 och 9.)

Man trodde att saliv var en viktig ingrediens i salvor; därför hade man slavar som tuggade ingredienserna innan man blandade dem. Man höll dessa slavars munnar rena med en speciell diet samt att de fick tugga på vissa aromatiska produkter. Redan när Aristophanes hade uppsättning på *Ekklesiazousai* torde smink ha varit ett sedan länge utskällt fenomen.⁴⁶ Här beskrivs hur en gammal kvinna försöker använda smink för att attrahera en ung äskare.⁴⁷ Varningar om blyvitts farlighet riktade sig vanligen till äldre kvinnor som inte borde riskera sin redan bräckliga hälsa på ett lönlöst försök att se ung ut.⁴⁸

---

⁴¹ Oklart om Angeloglou menar endast under homerisk tid eller om hon menar från homerisk tid och bakåt.

⁴² Med undantag för prostituerade och ev. skådespelerskor, förmodar jag.

⁴³ Corson 1972, 40; Cosgrave 2000, 51.

⁴⁴ Shear 1936, 317.

⁴⁵ Angeloglou 1970, 28.

⁴⁶ Shear 1936, 315.

⁴⁷ *Ar.Eccl.878*: ”ἐγὼ δὲ καταπεπλασμένη ψιμυθίῳ”, “And here I’m standing, ready with my skin plastered with paint,”; *929*: “ἡγγουσα μάλλον καὶ τὸ σὸν ψιμύιον”, “Your artificial red and white, perchance.”;

“πότερον πίθηκος ἀνάπλεως ψιμυθίου,” “A monkey smothered up in paint, or else”, Övers. Rogers, B.B.

⁴⁸ Forbes 1955, 40.

Corson, m fl⁴⁹ hävdar att Lykurgos skulle ha förbjudit smink enligt Plutarchos men där står det inget specifikt om just kosmetika. Det man kan läsa om är ”utvisningsorder för allt onyttigt lyxhantverk” och att det inte gavs något ”tillfälle att köpa utländskt kram, inga laddningar av importvaror seglade in i hamnarna”⁵⁰ och ”på Lakoniens jord satte ingen satte ingen sofist sin fot, ingen månglare med orakelspråk, ingen kopplare, ingen grannlåtsfabrikant – där fanns ju intet mynt att förtjäna.”⁵¹ Om Lycurgus räknade kosmetika till lyx och importvaror vet vi inget utan det förblir endast ett modernt antagande.

Det enda undantaget för grekiska kvinnor torde ha varit deras hår. Man färgade rött och blonderade, men även svart och grått (med aska) för sorgeperioder. Förutom detta lockades och flätades håret vilket är tydligt på t ex Korestatyer från arkaisk tid.⁵²

Grekiskt ideal är i sig motsägelsefullt i det att det för en manlig medborgare inte passade sig med kroppsarbete och jämför man med andra kulturer brukade detta gälla även för hustrur ur samhällets övre skikt. Om man ville visa att man inte utförde kroppsarbete kunde man visa detta med dyrbara kläder, föremål, många slavar, men också genom att låta sin hustru ha dyrbara kläder, smycka och sminka sig. Idealet för goda grekiska hustrur var att spinna och väva, oavsett hur rik hennes man var. Med Roms inflytande torde nog denna inställning ha ändrats efter hand och liksom i andra kulturer kunde kvinnan visa sin status genom att pynta sig.

Sappho skildrar sin väninnas doft och inoljning:⁵³

you put on many wreaths of violets and roses and (crocuses?)
together by my side, and round your tender neck you put many
woven garlands made from flowers and... with much flowery
perfume, fit for a queen, you anointed yourself...and on soft beds
...you would satisfy your longing (for?) tender...⁵⁴

Sap. *Fr.* 94.15-23. Övers. Campbell, D.A.

---

⁴⁹ Corson 1972, 41; Cosgrave 2000, 50.

⁵⁰ Plut.*Lyc.*9.3.

⁵¹ Plut.*Lyc.*9.3.

⁵² Angeloglou 1970, 29.

⁵³ Svårt att avgöra om det är en synonym till parfymrad eller om hennes kropp är inoljad.

⁵⁴ (καὶ πόλλαις ὑπαθύμιδας πλέκταις ἀμφ' ἀπάλαι δέροι ἀνθέων ἐ[- 6 -] πεποημμέναις. καὶ π.[ ] μύρωι βρενθειῶι .[ ] ρυ[.]ν ἐξἀλ<ε>ίψαιο κα[ι] βασιληῶι καὶ στρώμ[αν] ἐ[π]ὶ μολθάκαν ἀπάλαν παρ[ ]ονων ἐξίης πόθο[ν] .νίδων).

De kunskaper man har idag om antik grekiskt kosmetikabruk i alla fall under klassisk tid har lutat sig kraftigt på nedanstående citat och det har mer eller mindre fått forma den uppfattning man har idag om huruvida kvinnor under klassisk tid i Grekland använde smink eller inte.

Gott, Sokrates. En gång såg jag att hon hade sminkat sig med blyvitt för att verka vitare än hon var, och med mycket rött för att se rödare än i verkligheten⁵⁵[...]Skulle jag i vår fysiska gemenskap vara mer värdig din kärlek om jag försökte ha en sund och en stark kropp att skänka dig och verkligen såg bra ut i dina ögon, eller om jag smorde in ansiktet med röd färg och målade mig under ögonen innan jag visade mig för dig och sov med dig, och på då sätt lurade dig och lät dig se och känna röd färg i stället för min egen hud?⁵⁶

Xen. *Oec.*X.2, 3. Övers. Linnér, S.

Överdåd fördömdes som en form av hybris när den upptäcktes hos kvinnan och ansågs som ett löjeväckande men vanhelgande och förmätet försök att göra om naturen. Grillet frågar sig vilka kvinnor som använde smink med tanke på dess rykte i samhället. Några antika författare hävdar att kvinnor som var ärliga inte använde smink eftersom sminket stämplade kvinnan som kurtisan.⁵⁷ Euboulos (c:a 500-400 f Kr), en annan komediförfattare menade att legitima hustrur inte var insmetade i blyvitt och rött rouge som kurtisaner.⁵⁸ Blyvitt och rouge var något som ingick i en kurtisans typiska attiraljer.⁵⁹

---

⁵⁵ “ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῶ μὲν ψιμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκοίη εἶναι ἢ ἦν, πολλῇ δ' ἐγχούση, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας, ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά,”

⁵⁶ “ποτέρως ἂν οὖν, ἔφην ἐγώ, τοῦ σώματος αὐτοδοκοίην εἶναι ἀξιοφίλητος μᾶλλον κοινῶνός, εἴ σοι τὸ σῶμα πειρώμενη παρέχειν τὸ ἑμαυτοῦ ἐπιμελούμενος ὅπως ὑγιαῖνόν τε καὶ ἐρρωμένον ἔσται, καὶ διὰ ταῦτα τῶ ὄντι εὐχρως σοι ἔσομαι, ἢ εἴ σοι μίλτω ἀλειφόμενος καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπαλειφόμενος ἀνδρικήλω ἐπιδεικνύοιμί τε ἑμαυτὸν καὶ συνείην ἐξαπατῶν σε καὶ παρέχων ὄραν καὶ ἄπτεσθαι μίλτου ἀντὶ τοῦ ἑμαυτοῦ χρωτός;”

⁵⁷ “ὣν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε· τὴν γυναῖκα γὰρ τὴν σώφρον' οὐ δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποιεῖν.” Menander, CAF 1888, s.184.

⁵⁸ “μὰ Δί' οὐχὶ περιπεπλασμένοι ψιμυθίοις, οὐδ' ὡσπερ ὑμεῖς συκαμίνω τὰς γνάθους κεχρισμένοι. καὶν ἐξίητε τοῦ θέρου, ἀπὸ τῶν μὲν ὀφθαλμῶν ὑδρορροαὶ δύο ῥέουσι μέλανος, ἐκ δὲ τῶν γνάθων ἰδρῶς ἐπὶ τὸν τράχηλον ἄλοκα μιλωδὴ ποιεῖ, ἐπὶ τῶ προσώπῳ δ' αἱ τρίχες φορούμεναι εἴξασι πολιαῖς, ἀνάπλεω ψιμυθίου.” Euboulos, CAF 1884, s. 198.

⁵⁹ “ὑπεθαίνετι δέ τι καὶ ψιμύθιον καὶ φῦκος, καὶ τὰ ῥήματα πάνυ ἐταιρικά, καὶ ἐπαιλουμένη ὑπὸ τῶν ἐραστῶν εἰς κάλλος ἔχαιρε,” Lucian.*Anab.*12.

You dye your hair, but you will never dye your old age, or smooth out the wrinkles of your cheeks. Then don't plaster all your face with white lead, so that you have no face, but a mask; for it serves no purpose. Why are you out of your wits? Rouge and paste will never turn Hecuba in to Helen.⁶⁰

Anth.Pal.XI.408. Övers. Paton, W.R.

Kurtisanens egenkomponerade kurtisknep är så illvilliga att de inte kan infektera en ärlig kvinnas hjärna⁶¹ och Ischomachus rekommenderar sin hustru att inte sitta sysslös som någon fin dam och därmed riskera att bli jämförd med svekfulla slinkor".⁶²

4.4 Romerska pekfingrar

Ovidius har mycket att säga om smink och han tycker att det är bedrägeri att få kinderna "att rodna med konst", man fyller ut tomrum och lägger på skönhetsmuscher och kanske värst av allt att måla ögonen.

Ni vet hur hyn blir vit av att lägga på puder, att om ej blodet gör kinden röd fås den att rodna med konst. Skickligt fylls tomrummet ut mellan ögonbrynen, en liten skönhetsmusch piffar upp kinder där ej smink lagts på. Ej heller drar ni er för att med fin aska inrama ögat eller med saffran ifrån Cydnus', den glittrandes trakt.⁶³

Ov.Ars Am. 199-204. Övers. Köhler, J.W.⁶⁴

---

⁶⁰ "Τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὐποτε βάψεις, οὐδὲ παρειῶν ἐκτανύσεις ῥυτίδας. μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ κατάπλαττε, ὥστε προσωπεῖον, κοῦχι πρόσωπον ἔχειν. οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστὶ τί μαίνεια; οὐποτε φῦκος καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην. "

⁶¹ "τὰς ὀφρῦς πυρρὰς ἔχει τις, ζωγραφοῦσιν ἀσβόλω. Συμβέβηκ' εἶναι μέλαιναν, κατέπλασε ψιμυθίῳ. λευκόχρως λιαω τίς ἐστι, παιδέρωτ' ἐντριβεται." Alexis, CAF 1884, s.329; Clemens av Alexandria, III,8,2-3; Athenaios, XIII, 568 a.

⁶² "αἰ δ' αἰεὶ καθήμεναι σεμνῶς πρὸς τὰς κεκοσμημένας καὶ ἐξαπατώσας κρίνεσθαι παρέχουσιν ἑαυτάς." Xen.Oec X. 13.

⁶³ "Scitis et inducta candorem quaerere creta. Sanguine quae vero non rubet, arte rubet. Arte supercillii confinia nuda repletis, parvaque sinceras velat aluta genas, Nec pudor est oculos tenui signare favilla, vel prope te nato, lucide, Cydne, croco."

⁶⁴ Cydnus är en flod i Kilikien.

Mäns åsikter verkar inte ha förändrat sig mycket i denna fråga på 2000 år. De har alltid tolererat smink men är de tillfrågade föredrar de att kvinnor ser ”naturliga” ut. Det har alltid funnits kvinnor genom historien som alltid har trotsat samtidens och samhällets rekommendationer. Köhlers ordval här ”Ej heller drar ni er för...” är kanske lite för fritt översatt från latinets ”*Nec pudor est...*” då andra tolkar det som ”There is no shame in...”⁶⁵ som verkar mer riktigt. Å andra sidan är han inte helt bekväm med alternativet (det naturliga utseendet); i inledningen till *Medicamina Faciei* har han ytterligare ett argument för ansiktsvård, där kosmetika för kvinnor ingår i den allmänna sociala och urbana kultiveringen hos samtida romerska kvinnor för att kontrastera med den rustika enkelheten under forn tid som kan ses hos de sabinska matronorna:

Kanske föredrog förr under Tatius’ styre sabinskor
Skötseln av jorden de ärvt framför att vårda sin kropp.
Då satt ännu husmodern där på en högryggad stol, och
Solbränd spann hon nåt grovt, flitiga fingrars produkt
Självt så stängde hon in de lamm hennes tös gått i vall med,
Självt bar hon in till sin härd finkluven ved jämte ris.
Sådana var era mödrar, men de har fått bortskämda döttrar:
Ni höljer helst er kropp i något guldstickat plagg,
Vill ofta byta en starkt parfymerad frisyr mot en annan,
Framvisar gärna en hand, prydd med juveler i mängd,
Och ni bär ädla stenar ifrån orienten runt halsen;
De två i örat är för stora, kan knappt hänga kvar.⁶⁶

Ov. *Medic.*11-22. Övers. Köhler, J.W.

Ovidius berättar vidare att han vill helst inte veta något av otyget eller snarare hållas i okunskap:

Men en älskare bör inte hitta en sminkburk på bordet;

---

⁶⁵ Giordano & Casale 2007, 76.

⁶⁶”*Forsitan antiquae Tatio sub rege Sabinae maluerint quam se rura paterna coli, cum matrona premens altum rubicunda sedile assiduo durum police nebat opus ipsaque claudebat, quos filia paverat, agnos, ipsa dabat virgas caesaque ligna foco; at vestrae matres teneras peperere puellas: vultis inaurata corpora veste tegi, vultis odoratos positu variare capillos, conspicuam gemmis vultis habere manum; induitis collo lapides Oriente petitos et quantos onus est aure tulisse duos.*”

utöva konsten i smyg då du vill göra dig skön!
Vem stöts inte bort när han ser hela ansiktet täckt av
smet som tung glider ned, droppar på ditt varma bröst. [...]
Medan du snyggas till dig bör vi män få tro att du sover;
lämpligen visar du dig när du är färdig med allt.
Varför måste jag veta ditt skäl för att måla din kind vit?
Stäng din sängkammardörr, kom inte halvfärdig ut!⁶⁷

Ov.*Ars Am.* 209-212, 225-228. Övers. Köhler, J.W.

Han jämför detta med gyllene statyer som smyckar en teater och som visar sig vara träfigurer täckta av bladguld.⁶⁸ Men varför jämföra med teatern där man vet att allt bara är målade kulisser? Det är bara barn som upplever denna besvikelse inför teatern. Detsamma är det med kvinnor som omtalas i *Ars amandi*. De är glädjeflickor, inte Xenophons trogna, spinnande hustrur eller kyska, oskuldsfulla familjedöttrar, de kommer att vara sminkade vare sig de skyltar med det eller inte.

Ovidius är motsägelsefull i det han kan yttra sig nedlåtande till allehanda kosmetiska förbättringar men samtidigt verkar han vara extremt kunnig på området och tittar man på hans recept i hans *Medicamina faciei* hittar man motsvarigheter i modern dermatologi för nästan alla ingredienser.

För Plinius d.ä. är parfym det mest överflödiga av allt överflöd. Han jämför med pärlor och juveler som kan gå vidare som arvegods och består på så sätt medan parfymen och salvor förlorar sin doft nästan omedelbart. Det mesta man kan få ut av en parfym är att när en kvinna passerar kan hennes doft fånga en redan upptagen persons uppmärksamhet. Det vill säga: någon annan fick njuta av något som hade kostat mer än 400 *denarii*⁶⁹ per *libra*.⁷⁰ Plinius berättar även om kejsar Nero som lärde sig av Marcus Otho att till och med ha parfym på fotsulorna och undrar då hur doften kunde åstadkomma njutning eller ens uppfattas från den kroppsdelen eller från badrumsväggar bestänkta med parfym, men det mest underliga enligt honom är att detta okynne hade fått fäste i militärlägren där man smorde örn och

---

⁶⁷ *Non tamen expositas mensa deprenat amator pyxidas. Ars faciem dissimulate iuvat. Quem non offendat toto faex illita vultu, cum fluit in tepidos pondere lapsa sinus?*

⁶⁸ Ov.*Ars Am.* 231-2

⁶⁹ Som en jämförelse kan nämnas att under Plinius levnadstid (1:a årh. e Kr) kunde 1 modius (6,67 kg) vete kosta c:a 2 denarii, en manlig slav av god vigör c:a 500 denarii, en soldatlön låg på c:a 1 denarius om dagen (c:a 60 e Kr) och en sekreterarlön på 15 denarii i månaden. (Uppgifterna hämtade från <http://www.ancientcoins.biz/pages/economy> 20090418)

⁷⁰ 1 libra = 327.45g

standar. ”Således är det ingen tvekan: med denna muta besegrade de korrupta örnarna världen. Vi ser till deras stöd för våra brott när, för att genom denna rätt kunna använda salvor under hjälmen.”⁷¹

Propertius förespråkar ett naturligare utseende:

”What boots it, light of my life, to go forth with locks adorned,
and to rustle in slender folds of Coan silk? Or avails it aught to
steep the tresses in the myrrh of Orontes, to parade thyself in the
gifts that aliens bring, to spoil the grace of nature by the charms
that gold can buy nor allow thy limbs to shine in the glory that is
their own? Believe me, thou hast no art can make thy form more
fair;”⁷²

Prop.I.2.1-8 övers.Butler, H.E.

Men han verkar uppskatta doften av saffransolja.⁷³

Den föredömlige romaren måste ändå hålla sig ren, klippa sitt hår och raka sitt skägg och genom att upprätthålla detta yttre noga definierades skillnaden mellan det kulturella, sofistikerade och det brutala, mellan staden och landet. Urbanitet kännetecknades av ett välvårdat yttre.⁷⁴

Martialis skriver: ”Philaenis undrar alltid varför jag ofta går ut med hakan plåstrad och min mun sminkad med blyvitt. Skälet är att jag ej vill kyssas.”⁷⁵ Är det samma fobi som moderna män har? Att inte vilja kyssas om kvinnan har något på läpparna? Använder han smink för att undgå smink?

En grupp som Juvenalis väljer att skriva om var de så kallade *pathici*,⁷⁶ passiva, penetrerade homosexuella män – särskilt om de dessutom hörde till Roms äldsta patriciersläkter och gärna åberopade sin höga börd.⁷⁷ I dessa sällskap hade man bland annat

---

⁷¹ Forbes 1955, 26-27; Plin.HN.XIII.4.20-23 (*ita est nimirum: hac mercede corruptae orbem terrarum devicere aquilae. ista patrocinia quaerimus vitiis, ut per hoc ius sub casside unguenta sumantur.*)

⁷²”*Quid iuvat ornato procedere, vita, capillo et tenuis Coa veste movere sinus, aut quid Orontea crinis perfundere murra, teque peregrinis vendere muneribus, naturaeque decus mercato perdere cultu, nec sinere in propriis membra nitere bonis crede mihi, non ulla tuae est medicina figurae: nudus Amor formae non amat artificem.*”

⁷³ Prop. III.10.22

⁷⁴ Wyke 1994,135

⁷⁵ Mart.Epigr.X.22 (*Cur spleniato saepe prodeam mento albave pictus sana labra cerussa, Philaeni, quaeris? basiare te nolo.*) Övers. Wahlund, P-E.

⁷⁶ *Pathicus*: sodomit, passiv sexpartner

⁷⁷ Ellenberger 2004, 29

fester till Bona Deas ära där de enda tillåtna gästerna var män i kvinnokläder. Juvenalis anspelar även på Clodius⁷⁸ klädomblyt nästan 200 år tidigare⁷⁹ och beskriver närmast chockat hur ”one of these men has blackened his eyebrows with damp soot and is extending them with slanting pencil,⁸⁰ raising his fluttering eyes as he applies the makeup.”⁸¹

Det fanns även andra benämningar på effeminerade män i Rom, som *cinaedus*⁸², som bar makeup och kvinnokläder, även om benämningen tycks ha använts på både penetrerande som penetrerade män⁸³ samt *paedico*⁸⁴ och *catamitus*.⁸⁵ Att vara utpekad som homosexuell man i Rom gagnade inte karriären, det fick män som Gabinus⁸⁶, Clodius och även Marcus Antonius erfaras.⁸⁷

Plinius berättar att mönja skall ha varit heligt i Rom och att man brukade det för att färga ansiktet på Jupiterstatyn under särskilda festtåg och att triumffirande fältherrar smorde in sina kroppar med mönja, något som t ex Camillus⁸⁸ skall ha gjort.⁸⁹

Enligt Plinius skall censorerna Publius Licinius Crassus och Lucius Julius Caesar utfärdat en proklamation 289 f Kr som förbjöd försäljning av ’främmande essenser’. Han förfasas sig också över att folk ger sig till att stoppa essenser i sin dryck och att de hellre tar den bittra smaken för att kroppen ska kunna njuta av doften både inifrån och utifrån. Doft avslöjade en viss Lucius Plotius gömställe i Salerno men han blev senare friad på grund av att det var en skam att ha blivit avslöjad av sin egen parfym och något sådant kunde man ju inte avrättas för.⁹⁰

Petronius ger oss ett exempel på hur ett sminketui kan komma väl till pass när man inte längre vill vara utklädd till slav och redan har rakat av ögonbrynen:

---

⁷⁸ Publius Clodius Pulcher 92 - 52 f Kr

⁷⁹ Ellenberger 2004, 36; Juv.II.85-90

⁸⁰ Ellenberger har en något smärtsammare översättning: ”...förlänger med spetsig krok sina ögonbryn...”

⁸¹ Juv. II. 93-5

⁸² Nordstedts (Lat-Sve) 2001: ”Prostituerad man”, ”onaturlig vällusting”

⁸³ Williams 1999, 179

⁸⁴ ”utöva sodomi”

⁸⁵ ”Homosexuell pojke” Macmullen 1982, 486

⁸⁶ Aulus Gabinus, Tribun 66 f Kr

⁸⁷ Macmullen 1982, 490

⁸⁸ Marcus Furius Camillus, cirka 446 - 365 f.Kr.

⁸⁹ Plin.HN.XXXIII.111

⁹⁰ ”Quando id primum ad Romanos penetraverit non facile dixerim. certum est Antiocho rege Asiaque devictis urbis anno DLXV P. Licinium Crassum L.Iulium Caesarem censes edixisse ne quis venderet unguenta exotica: sic enim appellavere. at, Hercules, iam quidam etiam in potus addunt, tantique est amaritudo ut odore prodigo fruatur ex utraque parte corpus. L. Plotium, L. Planci bis consulis censorique fratrem, proscriptum a triumviris in Salernitana latebra unguenti odore proditum constat, quo dedecore tota absoluta proscriptio est; quis enim non merito iudicet perisse tales?” Plin.HN.XIII.5.24-25.

Det verkade som om han tänkte läsa ännu fler verser, ännu sämre än dessa, när Tryphaenas tjänarinna tog med sin Giton under däck och prydde hans huvud med sin härskarinnas peruk. Hon plockade till och med fram ett par ögonbryn ur en ask och genom att skickligt följa konturerna av hans förlorade ögonbryn återgav hon honom all hans skönhet.⁹¹

Pet.Sat. CX. Övers. Plaza, M.

För depilering⁹² användes annars auripigment⁹³ som även kunde användas som färgpigment, med en färg som varierar från ljusgult till brungult.

Under första århundradet började även män använda lösögonbryn.⁹⁴ Beredandet av kosmetika blev efter hand omfattande och en romersk välbärgad kvinna kunde ha en hel stab av ”*contrices*” eller ”*ornatrices*” med olika underbefattningar som *tractarices* (massörer), *unctrices* (smorde in huden med kosmetika), *dropecistes* (för manikyr och pedikyr), *depilatores* (hårborttagare), *pictrices* (sminkör), *ciniflores* (locktångsuppvärmare), *phialges* (ögonbrynsmålare) *strimmiges* (hårfärgare), *psecacies* (parfymere) och *ponceuses* (ansiktspudrare). *Appraciatrix* (förman för hela staben) samt *loraries* (pryglare). Inte fullt så välbärgade kvinnor fick gå till barberaren (*tonsor*) om man ville ha behandling. Barberaren fick sina råvaror och blandningar av salvmakarna (*unguentarii*) eller örtagubbar (*rhizotonistes*).⁹⁵

En åsikt som lika gärna skulle kunna vara modern är att om man sminkar sig är det för att man prostituerar sig:

[Kirkes tjänarinna Chrysis till »Polyainos«] »Eftersom du vet hur attraktiv du är, blir du övermodig och säljer dina tjänster istället för att ge bort dem som gåva. Varför har du annars kammat håret i vågor och sminkat ansiktet? Vad är det för mening med den där smeksamt fräcka blicken och din utstuderade gång, där varje steg

---

⁹¹ ”*Plura volebat proferre, credo, et ineptiora praeteritis, cum ancilla Tryphaenae Gitona in partem navis inferiorem ducit corumbioque dominae pueri dornat caput. Immo supercilia etiam profert de pyxide, sciteque iacture linia menta secuta totam illi formam suam reddidit.*”

⁹² Hårborttagning.

⁹³ As₂S₃, arsenik(III)-sulfid, används än idag i Indien för samma ändamål, samt inom garvningsindustrin för att ta bort hår från hudar.

⁹⁴ Forbes 1955, 40.

⁹⁵ Forbes 1955, 41.

är noggrant utmätt? Varför gör du allt detta om du inte bjuder ut din skönhet till försäljning?⁹⁶

Pet.Sat. CXXVI. Övers. Plaza, M.

4.5 Medicinska kunskaper

Ovidius var inte en person som utövade kvacksalveri för att tjäna en slant på fåfänga våp. Han visste ganska mycket om vad som var effektivt, överksamt eller rentav skadligt. I Peter Greens artikel från 1979 om *Medicamina faicie* har han kunnat rådfråga en kemist om ingrediensernas egenskaper samt en föreståndare för en hudklinik om moderna processer inom kosmetologi och få en uppfattning om de antika receptens effekt i moderna termer.⁹⁷ Även Watson beskriver *Medicamina* som att Ovidius använder en stil som har stora likheter med de didaktiska poem (*artes*) om triviala ämnen som brukade komponeras till *Saturnalia*. Även om Ovidius själv kategoriserar in kosmetika bland andra hobbies så som spel, keramik och simning så är *Medicamina* litterärt mer sofistikerad och komplex.⁹⁸ Detta är kanske tydligast i det sätt han tilltalar läsaren; i den första inledande delen använder han *puellae* som tilltal med imperativ 2:a person alternat med konjunktiv 3:e person singularis och futura (*habeant, nec...tibi desit, pondus erit*). I recepten talar han till 2:a person singularis.⁹⁹ I ett recept på ansiktsmask för att göra sitt ”ansikte strålande vackert”¹⁰⁰ räknar han upp följande ingredienser: korn (*hordea*), linser (*ervi*), ägg (*ovis*), hjorthorn (*cornua cervo*) narcisslökar (*narcissi bulbos*), gummi (*gummi*)¹⁰¹ emmervete (*semine Tusco*)¹⁰². Egenskaperna hos dessa ingredienser är t.ex. antiseptiska, astringerande, fuktgivande, smörjande, uppmjukande, utslätande, stimulerande av blodcirkulationen, tillförande vitaminer, antioxidanter, olika enzym, karoten o.s.v. är desamma som man vill uppnå idag. I stället för att använda korn tar man havregroddar som liksom kornet innehåller A-, B-, D- och E-vitaminer samt protein. Ägg stramar upp huden, drar ihop porerna och gör huden lenare. Det är även bra för blodcirkulationen. Gummi arabicum och honung förstärker äggets effekt även om de

---

⁹⁶ CHRYISIS ANCILLA CIRCES AD POLYAENVN: "Quia nosti venerem tuam, superbiam captas vendisque amplexus, non commodas. Quo enim spectant flexae pectine comae, quo facies medicamine attrita et oculorum quoque mollis petulantia; quo incessus arte compositus et ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituis ut vendas?"

⁹⁷ Green 1979, not 15.

⁹⁸ Watson 2001, 458.

⁹⁹ Watson 2001, 259.

¹⁰⁰ Ov.Medic.52.

¹⁰¹ Kan det ha varit Gummi arabicum, som ofta användes som bindemedel i antiken?

¹⁰² Green säger att det lika gärna kan vara emmervete som groddat dinkel. Egyptiska recept nämner groddat dinkel för att ta bort rynkor. Green 1979. s 382.

användes för sin emulgerande effekt under antiken. Linser används inte längre i skönhetsrecept men dess nära släkting, och mer använda i detta sammanhang, alfalfa-grodden eller blålusern¹⁰³ innehåller karoten, C-vitamin och enzymer. Hjorthorn brändes troligtvis och dess aska innehöll även kalciumoxid¹⁰⁴, fosfater och karbonater, som ammoniumkarbonat eller hjorthornssalt. Saltet stimulerar, rengör och slipar hyn. Narcissusens löksaft är ett mjukgörande medel samt att den mildrar svedan från saltet.¹⁰⁵ Denna blandning torde vara högst effektiv för att ge huden i ansiktet en friskare färg och en slätare och mjukare yta. Det tredje receptet som ”fördriver fläckar från hyn”¹⁰⁶ innehåller endast två ingredienser honung (*mella*) och *Alcyonea*, som det finns olika förklaringar på vad det är.¹⁰⁷ Ovidius säger att man hittar det i sjöfåglars reden, Diokourides¹⁰⁸ och Plinius¹⁰⁹ talar om två olika; dels ett ämne som är kompakt, svampigt, askgrått och kan påträffas på stränder och det andra lätt, poröst påminner om den film eller membran som kan växa över ögat och eventuellt något som påminner om ull med fett kvar i.¹¹⁰ Båda ämnena användes förr som botemedel för födelsemärken, leverfläckar, rosfeber, lepra, och fläckar i största allmänhet. Även för att ta bort skönhetsfläckar, finnar, fräknar, rynkor använde man i princip liknande ingredienser.

Plinius recept involverar å andra sidan de mesta osmakligheter man kan komma på; bl a att åsnemjolk tog bort rynkor och gjorde hyn vit och len. Vissa kvinnor skulle ha sköljt kinderna i denna mjölk sju gånger dagligen.¹¹¹ Neros hustru Poppaea lär ha badat i mjölken och alltid haft åsneston till hands för detta ändamål. Vidare använde man smör eller allra helst blyvitt för att ta bort slemfyllda utslag¹¹² på hyn, men om huden var sårig skulle man bre på oblandat smör och lägga kornmjöl ovanpå, sår i ansiktet kunde behandlas med den fuktiga hinnan, nyligen tagen från efterbörden av en kalvs födelse. I ett annat recept, som var mer eller mindre outhärligt för kvinnor enligt Plinius, skulle man ta en vit tjurkalvs karledsben¹¹³ och koka i fyrtio dagar och fyrtio nätter tills det har blivit geléaktigt. Gelén skulle sedan läggas på en linneduk och göra hyn vit och jämna ut rynkor. Tjurdynga skulle tydligen göra kinderna rosiga och krokodildynga skulle vara ännu bättre men att de [kinderna?] skulle baddas i kallt vatten före och efter. Om man knådade kalvdynga med olja och kåda kunde den

---

¹⁰³ *Medicago sativa*.

¹⁰⁴ Även kallad bränd kalk eller osläckt kalk.

¹⁰⁵ Green 1979, 382-4.

¹⁰⁶ ”*Ore fugant maculas*”. *Ars. Medic.* 79.

¹⁰⁷ I Köhlers översättning står det ”sjöskum”.

¹⁰⁸ Dio.5.118.1-4 (ed. M. Wellman) *non vidi*.

¹⁰⁹ Plin.HN.XXXII.86-87.

¹¹⁰ Green 1979, 387.

¹¹¹ Översättarens not: I ett flertal MSS står det *septingintes* (700), vilket måste vara felaktigt.

¹¹² *Impetus pituitae* översatt med ”pituitous eruptions” (Plin.HN. XXVIII.L. 183).

¹¹³ Pastern bone.

blandningen ta bort missfärgningar och tegelröda fläckar på hyn. Sår och sprickor i munnen kunde botas med en blandning utav talg från nötdjur, gåsfett och basilikasaft eller en kombination av mærg av nötdjur, kåda och buljong från nöt.

För lichenliknande utslag i ansiktet användes en klistrig sörja gjord på kalvgenitalia upplöst i vinäger och svavel som rördes ihop med en fikonkvist. Kokade man i stället kalvgenitaliat med honung och vinäger fick man ett botemedel mot leprasår, men man kunde även använda lever av en bock, liksom getgalla mot lepra. Man kunde även ta bort leprasår och skorv med tjurgalla blandat med natriumkarbonat eller med åsneurin när Sirius gick upp, övriga ansiktsfläckar kunde tas bort om man använde galla från vilket djur som helst, blandat med vatten utan andra tillsatser. Om huden kommit av skulle man undvika sol och vind. Även tjurgalla och kalvgalla blandat med cunilafrön¹¹⁴ och askan av bränt hjorthorn.¹¹⁵ I den andan fortsätter Plinius att beskriva medikamenter och kurer.

När han ska beskriva blyvitts egenskaper varnar han dock:

Det har samma verkan som det nyssnämnda¹¹⁶, men är mildare än alla de andra. Vidare används det av kvinnorna till vitt puder. Dricker man det är det i likhet med silverskum¹¹⁷ ett dödligt gift.¹¹⁸

Plin.HN. XXXIV.LIV.176. Övers. Ellenberger, B.

Men eftersom blyvitt var så väletablerat var giftigheten troligtvis känd men inget man fäste något större avseende vid.¹¹⁹

I dag vet man att bly upptas via lungorna, endast vissa blyföreningar upptas via huden och vattenlösliga blysalter kan orsaka förgiftning vid förtäring. En populär tes för några år sedan var t ex att en av anledningarna till att Romarriket föll var på grund av att allt vatten i Rom transporterades genom blyrör med blyförgiftning som följd. Senare forskning har dock visat att människokroppen har svårare att uppta bly via matsmältningssystemet samt

---

¹¹⁴ Lat. *Cunila Mariana*.

¹¹⁵ Plin.HN.XXVIII.L. 183-189.

¹¹⁶ Avsnitten innan handlar om bly och dess olika föreningar.

¹¹⁷ Silversulfid, Ag₂S.

¹¹⁸ “*vis eius eadem quae supra dictis, lenissima tantum ex omnibus, praeterque ad candorem feminarum. Est autem letalis potu sicut spuma argenti.*”

¹¹⁹ Shear 1936, 317.

att sagda blyrör ofta snabbt fick kalkavlagringar, som avskiljde vattnet från blyet. Blyvitt¹²⁰ som endast var fettlösligt upptogs av huden.

5 Slutdiskussion

Kosmetika verkar ha använts av de flesta kvinnor under antiken, i alla fall under senare delen av antiken. Det verkar ha varit något så när lika spritt över samhällsklasserna men med den skillnaden att kroppsarbetande kvinnor troligtvis inte målade sig. Sminket förekom inte bara hos kvinnorna, även män som ville bli uppvaktade av andra män använde blyvitt och rött till läppar och kinder. Det är svårare att avgöra om det användes av enbart prostituerade män eller om det var mer utspritt. Den äldre mannen roll i ett homosexuellt förhållande i Rom var ju mer föraktad än den yngre mannen.

Uppenbarligen var det inte attraktivt att vara brunhyad eller solbränd om man var kvinna. Att man inte var vithyad betydde att man vistades mycket utomhus i sol och kanske utförde kroppsarbete. Det måste också ha varit ett sätt att utseendemässigt skilja sig från kroppsarbetande samhällsklasser och kanske främst från slavar. Det är kanske ytterligare en anledning till att kurtisanen anses som oärlig i och med att hon/han utger sig för att vara friboren och kanske inte alltid är det. Sminket användes därmed för att mer likna den tidens ideal med den vita hyn, de rosiga kinderna och den röda munnen, de inramade ögonen och de ihopdragna ögonbrynsbågarna.

Man kunde troligtvis dölja en del skavanker och blemmor med blyvitt och en och annan musch eller lapp. Rouge och läppstift gjorde att man såg piggare och gladare ut. Att markera ögonen med kohl gjorde att man lade fokus på ögonen och ojämnet och övriga defekter blev inte lika tydliga.

De antika skönhetsidealerna påminner kanske mest om 1920-30 talets ideal med sin vita hy, ögonbryn som högt välvda, tunna bågar, svärtade ögon, rosiga kinder och röd mun. Ögonbrynsbågarna skulle dock mötas över näsan. Kanske modet påverkades också av de arkeologiska fynden man gjorde vid denna tid, som empiremodets inspiration troligtvis hämtades från de fynd man gjorde i Pompeji.

Vid en första anblick kan Plinius' skönhetsrecept och kurer verka avskräckande och rena häxdekokterna men vid en närmare jämförelse med dagens kosmetika kan man ibland undra om inte det senare är något mer avskräckande. Modern tillverkning för skönhetsmedel

---

¹²⁰ $\text{Pb}_3(\text{OH})_2(\text{CO}_3)_2$, bly(II)karbonat.

är väldigt avlägset för konsumenten och innehållsförteckningen är ofta svårtydd, kanske just för att några av ingredienserna skulle låta avskräckande för konsumenten om de listades under sin mer allmänna benämning. Det är egentligen inte så stor skillnad på moderna skönhetsmedel som i en del exklusiva fall kan innehålla både placenta, fostervävnad och colostrum¹²¹ och Plinius' varianter som åsnemjolk, kalvningsefterbörd och benavkok.

Trots att blyvitt är giftigt verkar det ha varit den foundation man föredrog och även om att man visste att krita eller gypsum var hälsosammare måste det synliga slutresultatet ha varit bättre med blyvitt. Flera av de andra pigmenten, som orpiment och cinnober är också giftiga men det är svårt att säga om det var något man kände till under antiken.

Att sminka sig borde ju ha inneburit en risk att bli tagen för kurtisan. Men med vilka följder? Blev sminkade kvinnor antastade om de vistades utomhus eller viskades det bara bakom ryggen på dem? Detta måste ju naturligtvis berott på var man befann sig och i vilket sällskap och framför allt hur mycket man hade på sig. Men även moderna kvinnor, som sminkar sig, har säkert hört klagomål på sin make-up utan att det har stoppat dem nämnvärt. Och, då som nu måste det ha funnits kvinnor som använde smink i varierande mängd. Det faktum att antika författare ansåg att sminkade kvinnor, som inte var kurtisaner, såg ut som kurtisaner, måste ju tytt på att det förekom bland kvinnor som kom från respektabla hushåll. Troligtvis representerar dessa kommentarer och åsikter bara en liten del av befolkningen, d v s en manlig rik överklass och den stora massan hade nog en ganska likgiltig inställning till kosmetika.

Män ville se lite eller ännu hellre inget smink på kvinnorna för att skilja dem från de prostituerade kvinnorna. De kanske inte ville förväxla någons redbara hustru eller dotter med en prostituerad. Troligtvis var det mycket mer än bara mängden smink som skiljde dem utseendemässigt sett, i form av kläder, smycken, följeslagare och var hon befann sig. Även om vissa män uttalade sina åsikter gällande kvinnors bruk av smink, verkar det som om de flesta kvinnor inte lyssnade utan gjorde vad andra kvinnor gjorde; sminkade sig, i synnerhet under romartiden, där hustrun och andra kvinnor i hushållet hade möjlighet att röra sig friare. De flesta av de mer negativa attityderna handlar om att kvinnor som sminkar sig är oärliga och försöker lura män genom att dölja sitt verkliga utseende eller ålder. Det var endast kurtisaner som höll på med sådant, ärliga kvinnor var inte fåfänga och försökte inte snärja män. Ovidius verkar emellertid tycka att det är mindre bedrägligt att använda skönhetskurer än smink. Men frågan är varför man sätter på sig fina kläder, städar sitt hus, klipper sin

---

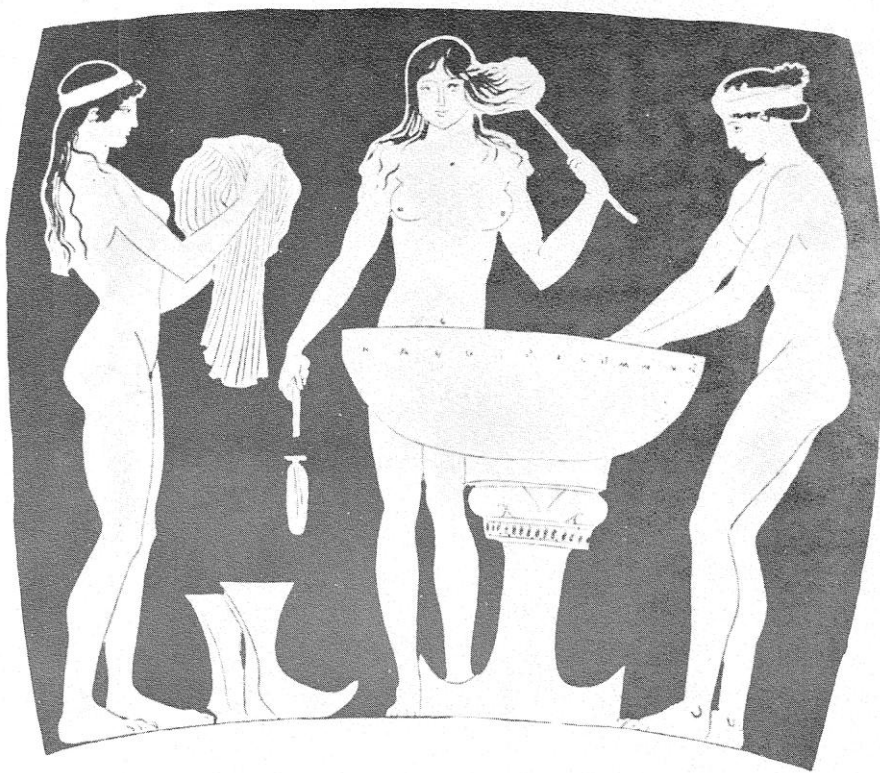
¹²¹ Kalvens första mjolk efter sin födelse. Denna mjolk är väldigt rik på antikroppar.

gräsmatta, tar ett bad osv. om inte för att göra sin och den tillvaro man delar med andra lite behagligare. Det samma gäller nog till syvende och sist för de flesta kvinnor och smink, nu som då.

Värst för den antike mannen verkar ändå vara vetskapen om att sminket existerar, antingen det är alldeles för mycket pålagt och därigenom tydligt eller det faktum att sminketuier står framme. Ovidius kluvenhet pendlar mellan sofistikerade, välvårdade romarinnor och hårt arbetande, brunbrända sabinska matronor.

6 Sammanfattning

Kosmetika är som sagt endast en alldaglig bruksprodukt trots att det berett både nöje och avsky i de antika källorna. Det har skrivits en del om kosmetika men mest i korta ordalag, korta kommentarer och ofta under kritik. Endast få antika författare gör större djupdykningar i ämnet. Jag tycker mig ändå inte se någon större skillnad i de åsikter som finns om kosmetika idag jämfört med antikens. Förr talade man om att det var ett slags förräderi och oärlighet att bära smink och idag talar man om att se naturlig ut. Däremot är det en ganska stor skillnad mellan dagens skönhetsideal och antikens. Liljevit hy, ögonbrynsbågar som möts på mitten och klarröda cirklar på kinderna har försvunnit från dagens ideal men de svärtade ögonen och den röda munnen är kvar. Och ändå, så har det tidigare idealet stått sig till en bra bit på 1900-talet.

Femmes à leur toilette

Figur 1: Detalj på en stamnos. Attisk, från 400-talet

7 Käll- och litteraturförteckning

7.1 Modern litteratur

- Angeloglou 1970   Angeloglou, M. *A history of make-up*, London 1970.
- Corson 1972   Corson, R. *Fashions in Makeup: From ancient to modern times*, London 1972.
- Cosgrave 2000   Cosgrave, B. *Costume & fashion: a complete history*, London 2000.
- Forbes 1955   Forbes, R. J. *Studies in ancient technology*, Leiden, Vol. III, 1955.
- Giordano & Casale 2007   Giordano, C. & Casale, A. *Perfumes, unguents and hairstyles in Pompeii*, Rom 2007 (1992).
- Green 1979   Green, P. "Ars gratia cultus: Ovid as a beautician." *AJP*. 100:3, 1979, 382-392.
- Grillet 1975   Grillet, B. *Les femmes et les fardes dans l'antiquité grecque*, Lyon 1975.
- MacMullen 1982   MacMullen, R. "Roman Attitudes to Greek love." *Historia*. 31:4, 1982, 484-502.
- Shear 1936   Shear, L. "Psimythion." In *Classical Studies Presented to Edward Capps on his seventieth birthday*, by Edward Capps, Princeton 1936.
- Symons 1987   Symons, D.J. *Costume of Ancient Greece*, London 1987.
- Watson 2001   Watson, P.A. "Parody and subversion in Ovid's *Medicamina faciei femineae*." *Mnemosyne*. 54:4, 2001, 457-471.
- Welcomme & al. 2006   Welcomme, E., P. Walter, E. van Elslande, and G. Tsoucaris. "Investigation of white pigments used as make-up during the Greco-Roman period." *Applied Physics A*, mars 17, 2006: 551-556.
- Williams 1999   Williams, C.A. *Roman homosexuality: ideologies of masculinity in classical antiquity*, New York 1999.
- Wyke 1994   Wyke, M. "Woman in the mirror: the rhetoric of adornment in the Roman world, edd. Archer, L.J., Fischler, S., Wyke, M. *Woman in ancient societies*, London 1994.

7.2 Antika källor

- Alc.** Alkaios. *Greek lyric I.* övers. Campbell, D.A., London 1982 (LOEB).
- Anac.** Anakreon. *Anakreons sånger.* övers. Tranér, J., Örebro 1868
- Anth.Pal** Lukianos av Samosata i *Anthologia Palantina.* Övers. Paton, W.R. *The Greek anthology,* London 1979.
- Ar.Eccl.** Aristophanes. *EΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΑΙ.* Övers. Rogers, B.B. *Ecclesiazusae,* London 1979. (LOEB)
- Ath.** Athenaios. *Deipnosophistae.* Övers. Gulick, C.B. *The Deipnosophists,* London 1971. (LOEB)
- CAF 1884** *Comicorum Atticorum Fragmenta.* Vol.II. Ed. Kock, T., Leipzig 1884.
- CAF 1888** *Comicorum Atticorum Fragmenta.* Vol III Ed. Kock, T., Leipzig 1888.
- Hom.II.** Homeros. *Illiaden.* Övers. Bäckström, T., Uddevalla 1972.
- Hom.Od.** Homeros. *Odysséen.* Övers. Bäckström, T., Uddevalla 1975.
- Hor.Epod.** Q. Horatius Flaccus. *Epodi.* Övers. Rudd, N. *Odes and Epodes,* London 2004. (LOEB)
- Juv.** Decimus Iunius Iuvenalis. *Saturae.* övers. Ellenberger, B. *Satirer,* Stockholm 2004
LOEB
- Lucian.Anab.** Lukianos från Samosata. *ANABIOYNTEΣ H AAIEYΣ.* Övers. Harmon, A.M. *The dead come to life, or the fisherman,* London 1969.
- Mart.Epigr.** M. Valerius Martialis. *Epigrammata.* Övers. Wahlund, P-E. *Insikter och smädelser. Andra samlingen. Böckerna VII-XII,* Stockholm 2002
- Ov.Ars Am.** Publ. Ovidius Naso, *Ars amatoria, Remedia amoris, Medicamina faciei.* Övers. Köhler, J.W., *Kärlekskonsten, botemedel mot kärlek, ansiktsvård,* Borås 1990.
- Ov.Medic.** Se ovan.

- Petr.Sat.** G. Petronius Arbiter, Titus Petronius. *Satyrica*. Övers. Plaza, M. *Satyricon*, Stockholm 1996
- Plin. Nat.Hist.** G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Jones, W.H.S. *Natural history*, London 1969. (LOEB)
 G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Jones, W.H.S. *Natural history*, London 1975. (LOEB)
 G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Jones, W.H.S. *Natural history*, London 1980. (LOEB)
 G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Rackham, H. *Natural history*, London 1964. (LOEB)
 G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Rackham, H. *Natural history*, London 1968. (LOEB)
 G. Plinius Secundus, G., d.ä. *Naturalis Historia*. Övers. Ellenberger, B., Jonsered 1997
- Prop.** Sextus Propertius. Övers. Butler, M.A., London 1976. (LOEB)
- Plut.Lyc.** Plutarkos. *Lycurgus*. Övers. Theander, C., Harrie, I., Bergstedt, H. *Plutarchos levnadsteckningar över berömda greker och romare*, Stockholm 1947.
- Sapp.fr.** Sappho. *Greek lyric I*. övers. Campbell, D.A., London 1982 (LOEB)
- Xen.Oec.** Xenofon. *Oeconomicus*. Övers. Linnér, S. *Ledarskap*, Stockholm 2004
 Xenophon, *Oeconomicus*. Övers. Marchant, E. C., London 1979. (LOEB)

7.3 Källor på internet

2009-02-27 Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se/artikel/234449>

<http://ne.se/lang/blyvitt>

2009-02-27 British Museum

http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/gr/m/marble_head_of_a_woman.aspx

2009-04-12 Alcaeï carmina selecta

<http://faculty.fairfield.edu/rosivach/gr327/alkaios.htm>

8 Bilagor

8.1 Figurförteckning

Titelsidans bakgrundsbild: Kvinna som håller upp parfym. 1:a årh. e Kr.

Museo Nazionale delle Terme, Rom.

Figur 1: Detalj på en stamnos. Attisk, från 400-talet. Grillet 1975, pl. II 27

Figur 2: Minioskor i Knossos. 31

Figur 3: Tjurvoltning i Knossos. Notera hudfärger. 31

Figur 4: "La parisienne" från Knossos. Notera läppstift och inramade ögon. 31

Figur 5: Kore av Euthydikos. Äldre foto. Notera färgen på munnen. Även kallad "The sulky Kore". Marmorstaty från Akropolis, c:a 490-tal f Kr.

Basen (ej synlig i denna bild) bär en inskription: "*Euthydikos, Thaliarchos son dedikerade mig*". Corson 1972, fig. 30. 32

Figur 6: Kore av Euthydikos. Yngre foto. Notera färgen på munnen. 32

Figur 7: Marmorhuvud från Artemistemplet i Ephesos. 33

Figur 8: Gravmålning från Paestum, grav 86. Kvinna med rouge och läppstift. 300-talet f Kr. 33

Figur 9: Gravmålning från Paestum, grav 86. Kvinna med rouge. 300-talet f Kr. 33

Figur 10 Etruskiskt sminketui. Från 400-talet f Kr, i brons. Privat ägo. 34

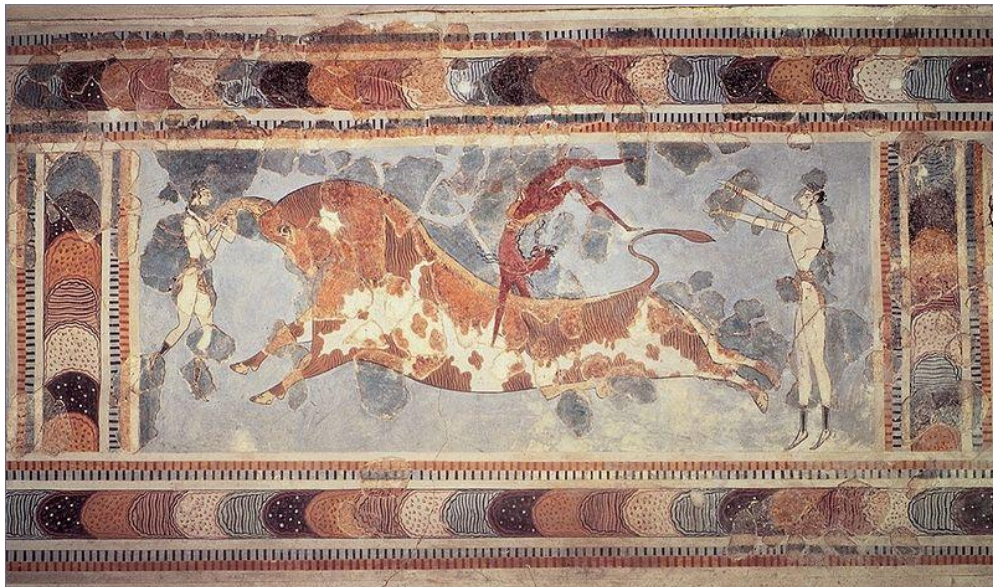
Figur 11 Etruskisk spegel. Från 200-talet f Kr. British Museum, London. 34

Figur 12: Romerskt sminketui. Från 100-talet e Kr. Museo Archeologico Nazionale, Neapel. 34

Figur 2: Minioskor i Knossos

Figur 3: Tjurvoltning i Knossos. Notera hudfärger.

Figur 4: "La parisienne" från Knossos. Notera läppstift och inramade ögon.

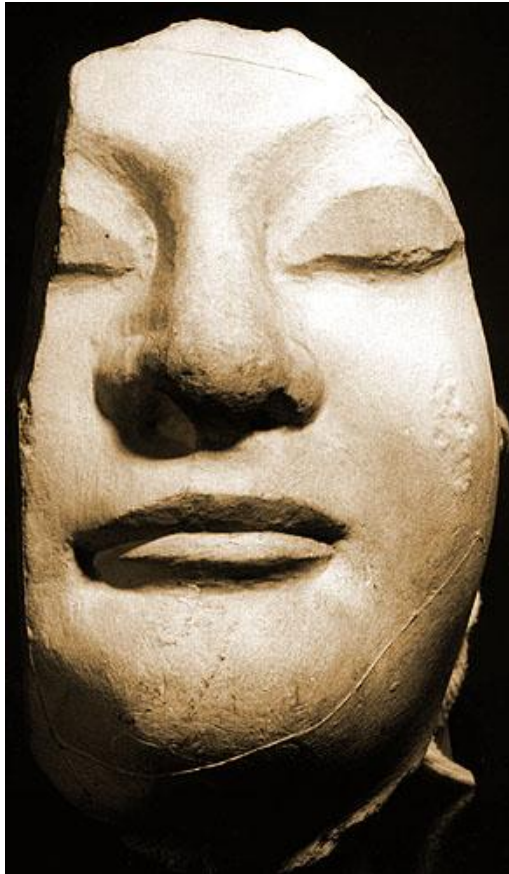

Figur 5: Kore från Euthydikos. Äldre foto. Notera färgen på munnen. Även kallad "The sulky Kore". Marmorstaty från Akropolis, c:a 490-tal f Kr. Basen (ej synlig i denna bild) bär en inskription: "Euthydikos, Thaliarchos son dedikerade mig"

Figur 6: Kore från Euthydikos. Yngre foto. Notera färgen på munnen

Figur 7: Marmorhuvud från Artemistemplet i Ephesos.

Figur 8: Målning från Paestum. Kvinna med rouge och läppstift.

Figur 9: Målning från Paestum. Kvinna med rouge.

Figur 10: Etruskiskt sminketui.

Figur 11: Etruskisk spegel.

Figur 12: Romerskt sminketui.